

Premis Despertaferro
El lliurament tingué lloc al Palau Montcada de la capital del Baix Cinca el 4 de maig

Francisco Mateo Ribas
El president de la Mancomunitat de la Llitera creu que s'arribarà a tenir consciència de comarca

Franja Rock 2002
Pena-roja de Tastavins va ser l'amfitriona per segon any consecutiu d'aquesta trobada musical

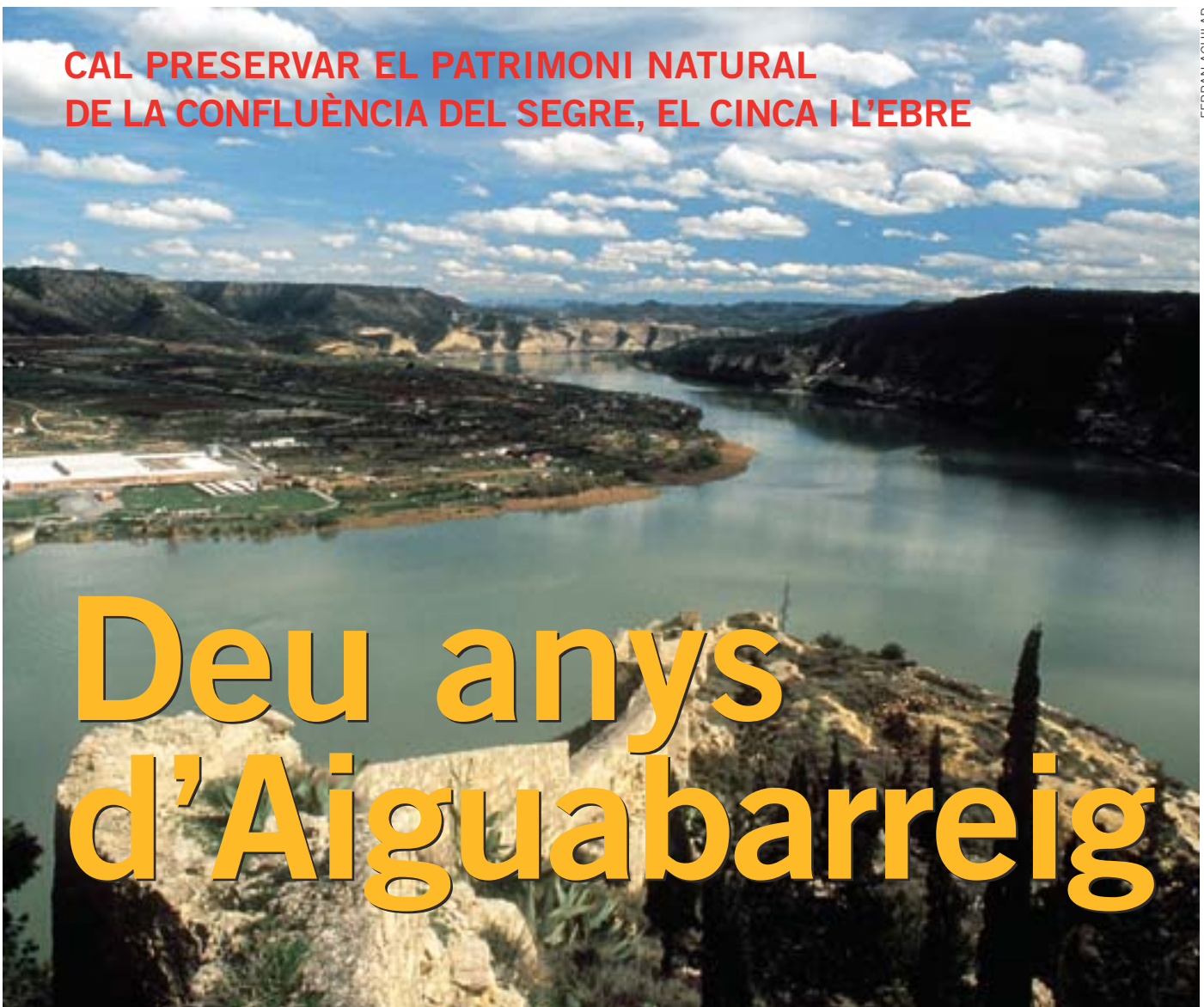
DEPARTAMENT DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 3 • núm. 17 • La Franja, maig de 2002

CAL PRESERVAR EL PATRIMONI NATURAL DE LA CONFLUÈNCIA DEL SEGRE, EL CINCA I L'EBRE

Deu anys d'Aiguabarreig

FERRAN AGUILAR

L'aiguabarreig a Mequinensa

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-galo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Esplugas, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforja, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia, Estanc Bollic,

Llibreria Cabrera

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés

Saragossa

Kiosko Hermanos Vidal

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

Tendir ponts a la immigració

Aragó és alguna cosa més que un conjunt de valls i muntanyes, d'erms i secans ara per ara més assedegats que mai, alguna cosa més que «una terra dura i feréstega», alguna cosa més que una comunitat on el 70% de les seues viles s'està morint i no s'atreixeixen a mirar el futur, senzillament perquè aquest no existeix.

Aragó és, sobretot, un paisatge social on vivim i treballem 1.200.000 persones, homes i dones, xiquets i xiquetes, tot i que, malauradament, aquests i aquestes cada vegada són menys. Un paisatge social construït amb tossudesa al llarg de molts segles, en què la soledat i el cerç han servit per avesar el rostre i l'ànima de gent molt diferents que, fins ací, van venir per l'atzar de la guerra, l'aventura de la vida, el destí, la sort o la fatalitat i que van anar gestant eixa casa comuna que avui anomenem Aragó.

Som, doncs, el fruit d'un dilatat mestissatge religiós, ètnic i cultural que enfonsaria les seues arrels tant en l'Europa del Nord i del Sud com en Àfrica i Àsia, que hauria begut tant de la cultura cristiana com de l'hebrea i de la islàmica. Tots això som nosaltres.

Avui, en plena primavera del 2002, sis mesos després de l'11 de setembre, quan pareix que el pensament únic i la globalització només és capaç de globalitzar la violència, la misèria i l'exclusió social, segueixen venint fins a Europa, fins a Espanya, fins a Aragó, homes i dones avesats per altres vents i altres soledats. Vénen fins ací, buscant allò que no tenim dret a negar-los: la possibilitat de viure-hi i treballar-hi amb dignitat. No és un viatge gratuït. Ha de pagar un car peatge de nostàlgies, d'incomprensió, de prejudicis i, sobretot, de desconeixement. Ni tots són delinqüents, ni trauen llocs de treball, ni posen en perill –si és que la tenim– la nostra cohesió social.

Hem de ser capaços –necessàriament capaços– de seguir treballant en aquest paisatge social multi o policultural que anem construint dia a dia, aliens a demagògies conjunturals que només serveixen a interessos partidistes, caminant dos passos endavant i una cap enrera, si cal. Treballant per una terra on milers d'immigrants estan sent capaços de començar a ancorar somnis que es resisteixen al cerç, on milers de nens i nenes, fills i filles d'immigrants van a les nostres escoles sense més problemes que els derivats de les carències administratives o de personal o de la seua pròpia situació econòmica.

Anem a mirar els nostres nous veïns a la cara. Anem a exigir-los un important esforç per tal que entenguen com som i per què som així, per tal que respecten el nostre marc legal de convivència. Però anem a donar-los, evidentment, tots els drets que la nostra Constitució garanteix. I nosaltres anem a fer també un esforç per tendir els necessaris ponts que fagen possible la convivència entre persones iguals i diferents. Iguals en drets i deures, però diferents, una diferència que no separa sinó que enriqueix, una diferència que no mos ha de fer por. Una diferència que ham d'aprendre a fer-la nostra. Perquè aragonesos som tots els que estem astí intentant, com deia el nostre poeta, «d'aquesta terra dura i feréstega, fer-ne una llar i un paisatge».

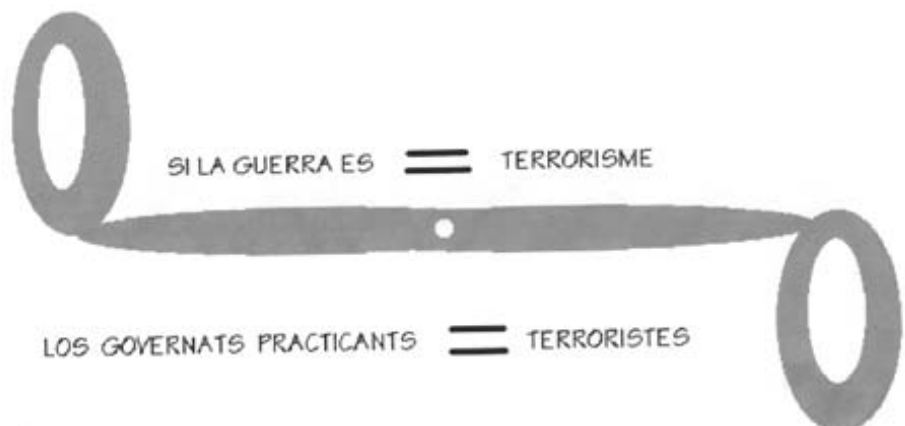

SUBSCRIU-T'HI

974 47 19 93 • 93 805 02 70

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Francisco Mateo Ribas,
president Mancomunitat de la Llitera

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

Deu anys entorn de
l'Aiguabarreig

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

Perquè vingué a Fraga i se n'anà a
Leida en tartana D. Pío Baroja

salutació del director

Els passats dies 24 a 27 d'abril tingueren lloc a Vall-de-roques uns emotius actes en homenatge al poeta i animador cultural penarrogí, Desideri Lombarte. L'Institut de Secundària «Matarranya», amb l'Associació Cultural del Matarranya va organitzar uns actes que van contribuir a un millor i més ampli coneixement

de l'obra de Desideri entre els jòvens estudiants de la comarca. Encara que es poden considerar aquestes iniciatives com «la torna» a la negativa per part del Claustre i el Consell Escolar del Centre a adoptar el nom de l'escriptor més carismàtic de la zona, el descobriment d'una placa commemorativa a la biblioteca que sí tindrà el seu nom, la mostra de treballs fets pels alumnes de català i el sentir i veure els poemes de Lombarte dins dels seus murs foren un exemple de la vitalitat acadèmica i les capacitats afectives del personal docent i discent, d'aquest Institut.

El Duo Recapte, com a part del Programa d'Animació Cultural promogut per la Direcció General de Renovació Pedagògica del Departament d'Educació, intervingué en els actes commemoratius. Des de l'escenari vam puguer veure els ulls desperts i atents de més d'un centenar d'alumnes. Els poemes de Desideri els van captivar. La llavor està llançada.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Llengües en evolució

Una cosa molt innovadora i que fa molta gràcia a *TdF* és veure la variant franjolina d'alguns pronoms, conjugació de verbs i altres paraules que no sabíem si eren correctes al català estàndard. Aquest em va costar quatre exàmens aprovar-lo, en part perquè a Albelda no vaig aprendre a distingir el so de la *s* i de la *ss* i tots els sons *j, g, x, tx* que pronunciem *ch*. A més, en els escrits dels apartats de Matarranya i Baix Cinca es poden veure pronoms com *mos, natros, estos, esta, eixa, seua...*, verbs com eixir, conjugacions com sentisques, també utilitzats habitualment a la Llitera.

En aquest camp és una joia el llibre *Davall de la figuera*. Personalment, per vinculacions familiars, m'agrada molt el Matarranya, les figueres on m'enfilava per jugar-hi a palaus, cosir o estudiar i, els contes i narracions de gent gran. El nostre pare ens explicava, prenent la fresca a la barbada, contes, els estrels i moltes coses de xicarrons. Alhora que es valoritzen els mots locals, també veig i aprecio el valor nou i simbòlic que es donen a altres paraules i expressions. Tot enriqueix la nostra llengua. La nostra llengua viva i en evolució.

J. Motis
Barcelona

Nacionalisme

En unes declaracions públiques aparegudes per diferents mitjans de comunicació, la Chunta Aragonesista, a propòsit del fiasco de la Llei de Llengües i carregant contra el conseller Callizo, al·lega, entre moltes altres raons, que no enumeraré, una de fonamental –per a ells–. Més

o menys ve a dir que des de certs posicionaments –partits– polítics s'empenyen a relacionar llengua i nacionalisme. Bé, això ja ho sabíem des de fa temps, però pensàvem que es tractava del nacionalisme català, és a dir, allò de si els donem la llengua catalana, acabaran volent ser catalans i demanant la independència. Conclusió: neguem-los la llengua catalana. Morta la cuca, mort el verí.

Però ve't-ací que que, des de la seua perspectiva, el nacionalisme a què fa referència la CHA és l'aragonès: l'aprovació de la llengua aragonesa suposarà una empenta forta per als nacionalistes, per a ells, i això cal impedir-ho, plantegen «altres». Humilment, no hi havia caigut. Pot ser? Pot ser. Caldrà reflexionar-hi.

T. Salamó
Fraga (Baix Cinca)

Riquesa d'Espanya

En unes declaracions aparegudes pels diaris aquests dies passats del Congrés del PP, el ministre Piqué, responsable de la ponència sobre «patriotisme constitucional», va introduir diverses esmenes al text original que, sintetitzades en un sol text, defineixen les llengües cooficials com una *riquesa* per a Espanya. Aquesta esmena –diu el diari– ha acontentat a tots els sectors. El PP d'Aragó també hi està d'acord amb aquesta esmena aprovada pel congrés del PP? O allí aproven una cosa i en arribar a casa fan el que volen? Responsabilitat, senyors del PP.

Jaume Añé
Tàrraga

Formigues

La notícia del diari diu que hi ha unes formigues, les *Linepithema humile*, procedents d'Amèrica del Sud que han envaït la costa mediterrània, des d'Itàlia, passant per la Provença i han ocupat també la costa cantàbrica, fins Galícia. La particularitat d'estes formigues és que no lluiten entre elles, van totes unides, com si fos un sol niu de molts milions d'habitants, una espècie de «globalització formical», com si diguéssim. I amb la seua activitat i col·laboració no deixen ni respirar a les altres espècies de formigues, les normals, que van cedint territori i població. Però resulta que hi ha una variant de *Linepithema*, també vinguda d'Amèrica, que ha colonitzat, segons diuen Catalunya i València i estes altres són molt independents i lluiten feroçment defensant els seus nius i de moment les tenen a ratlla a les globalitzadores. Aquí es poden veure molts de símils amb els humans i cadascú que pensi el que vulgui. La qüestió que ara se'ns planteja als habitants de la Franja és saber com són les nostres actuals formigues. Pertanyen a les invasores, les que tot ho unifiquen, les que cooperen entre si per tal d'acotolar i uniformitzar als demés? O pot ser seran de les independents, les que no es posen gairebé mai d'acord, les que lluiten per la seva petita zona d'habitatge i per les seves particularitats. És qüestió de fixar-se bé en l'aspecte de les formigues que mos envolten i resoldre d'una vegada l'estat de la qüestió.

Miquel Blanc

Notícies de l'Alt Matarranya

■ J.A. Carrégalo

Classes de català per a adults

Per primera vegada el passat 8 d'abril es van iniciar a Mont-roig les classes de català per a adults que promou l'Associació Cultural del Matarranya. És de ressaltar el suport que l'Associació Cultural Sucarrats de Mont-roig ha donat als curssets. La iniciativa ha despertat un considerable interès entre la població ja que s'hi han matriculat onze persones d'edats compreses entre els 16 i els 46 anys.

* * *

El servei de veu pública

Com és sabut, la major part dels municipis menuts ofereixen el servei de veu pública, un servei que, normalment, es presta en llengua castellana. Però, passeta a passeta, també en este camp s'avança en el terreny de la normalització. Actualment a Mont-roig els pregons es fan en l'idioma que demanden els usuaris del servei. Però, independentment d'això, el nou aguasil els inicia sempre amb les salutacions «bon dia», «bona tarde» o «bona nit», i els acaba amb recomanacions tals com «abrigueu-tos que fa fred». Els primers dies la novetat va xocar una mica al veïnat, gens aviat a sentir els pregons en la seua pròpia llengua, però finalment ha estat assumit amb normalitat i, fins i tot, en molts casos, amb simpatia.

L'homenatge a Ramon Saura

J.A. CARRÉGALO

Durant la passada Setmana Santa s'han celebrat a Mont-roig els actes de l'homenatge al músic Ramon Saura Segarra, entre els quals una exposició fotogràfica i d'instruments retrospectiva de la seua vida i de la seua obra, i un multitudinari sopar a la finalització del qual, Ramon, als seus 79 anys, i a les teclades de l'acordió, va tornar a delitar-nos amb la seua música. Però va ser el dilluns de pasqua, a l'ermita de la Consolació, quan un Ramon emocionat va rebre l'afecte del poble de Mont-roig. A l'eixida dels actes religiosos l'Associació Cultural Sucarrats li va lliurar una placa commemorativa del seu nomenament com a «Soci d'Honor» de l'entitat i l'Alcalde li va

comunicar que a partir d'ara l'alberg de la Consolació serà denominat oficialment «Albergue Juvenil Ramón Saura» (en commemoració de l'homenatge, l'escultor de Mont-roig, José Ramón Guarc, ha realitzat un treball en argila que representa un bust de Ramon i que se situarà en un lloc preminent de l'interior de l'edifici). Aquell dia Ramon va dinar amb bona gana, rodejat de gent jove, a l'ombra del vell om de la Consolació. I la vesprada va ser magnífica perquè per tota l'esplanada de l'ermita es van tornar a sentir jotes i cançons memorables al so de les guitarras acompanyades per les dolces notes eixides de l'acordió del mestre Ramon Saura Segarra.

Queixes per la manca de solucions a la degradació del casc antic de Vall-de-roures

■ Lluís Rajadell

La manca de solucions a la degradació arquitectònica del carrer de Sant Roc de Vall-de-roures –un exemple del que passa a tot el casc antic o «Vila»– ha provocat les queixes dels veïns, que no poden accedir amb vehicles a les seues cases des de fa dos anys.

El problema es va agreujar al febrer de 2000, quan un incendi va obligar a desallotjar dos edificis habitats del carrer de Sant Roc o carrer del Mig degut a l'imminent perill que s'ensulsiren. Per a evitar que les cases amenaçades caigueren a terra, es van haver d'apuntalar i el carrer va quedar tallat al tràfic.

Des de llavors –ja fa més de dos anys– la dotzena de famílies que viu al carrer de Sant Roc i a les seues travessies, no pot entrar amb cap vehicle a les seues cases. Una veïna comenta que a l'hivern els problemes empitjoren perquè no hi ha manera d'entrar la llenya per a

la calefacció. Els vehicles s'han d'aparcar a la plaça de l'Ajuntament o a la de l'Església, a un centenar de metres de carrer del Mig a través de costes molt empinades. Des d'allí s'han d'entrar els sacs de llenya a les costelles per poder fer foc.

Els veïns han plantejat les seues queixes a l'Ajuntament diverses vegades, però de moment no hi ha solucions i el carrer segueix bloquejat per puntals i bastides. L'Ajuntament ha manifestat la seua voluntat d'intervenir abans de l'estiu per a sanejar les cases ruïnoses i tornar a obrir el carrer, però la paciència dels veïns ja s'està acabant i demanen solucions. A més, el nombre d'afectats s'incrementa a l'estiu per l'arribada d'estiuers que tenen la seua residència al carrer de Sant Roc i pels voltants.

La situació del carrer dificulta feines quotidianes com el

El carrer de Sant Roc porta dos anys tallat per les cases apuntalades

repartiment del butà, la realització d'obres i fins i tot fer la compra.

La degradació arquitectònica de la Vila és evident. Més d'una dotzena de cases està en estat ruïnós i són irrecuperables. Vàries d'elles estan al peu de l'església i el castell gòtics, declarats Monument Nacional des de fa dècades.

La inclusió per la Diputació General d'Aragó del casc antic a la primera Àrea de Rehabilitació Preferent de la província de Terol, el 1992, no va servir per a sanejar tot el barri. Un dels motius d'este deteriorament és la despoblació de la Vila pel desplaçament dels veïns, sobre tot els més jòvens, al Raval.

S'aprova la Llei del Matarranya

■ Xavier Sebastià

En el *Boletín Oficial de Aragón* del dia 19 d'abril del 2002 es publica la llei de creació de la comarca del Matarranya, la primera de les comarques catalanoparlants de la comunitat autònoma d'Aragó (la resta són les comarques de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca, i part del Baix Aragó de Casp i Alcanjís). La seva part expositiva no és gaire esperançadora: es limita a dir que la comarca té en la seva llengua i lèxic propis un dels elements singulars que li confereixen una acusada personalitat,

però el legislador aragonès no ha tingut la suficient valentia per adscriure-la, com és el seu legítim i inalienable dret, a la llengua catalana. No obstant això, l'article primer conté la denominació bilingüe (en castellà i en català) dels municipis integrants de la comarca i s'adopta la normalització d'aquests efectuada per l'Institut d'Estudis Catalans en la seva reunió del dia 15 de desembre de 1995.

Així mateix, es fixa la capital administrativa a la Vall-de-roures i la seu de la capitalitat

cultural a Calaceit. D'altra banda, operant una modificació de la primitiva delimitació comarcal, s'han incorporat finalment els municipis de Mont-roig de Tastavins i Torredarques, encara que no s'ha fet el mateix amb els d'Aiguaviva, la Ginebrosa, la Sorollera, la Torre de Vilella, la Canyada de Beric, Bellmunt de Mesquí, la Codonyera, Maella, Nonasp, Faió i Favara de Matarranya, que s'integraran –o pitjor, que es desintegraran– en les futures comarques que es constitueixin al voltant de les din-

miques viles de Casp i Alcanjís. En fi, només una bona notícia a mig fer entre l'esperança i la resignació, fins que els poders públics aragonesos aconseguixin consensuar una llei que reguli l'estatut lingüístic del català a l'Aragó i les mesures necessàries per vertebrar i recuperar l'espai físic, humà i cultural de la franja catalanoparlant de l'Aragó.

* Publicat per l'autor al diari *Avui*

«Quan érem emigrants»

Ara, amb el trist ascens ultradretà, convé anar al museu Joan Cabré de Calaceit i veure la magnífica exposició «Quan érem emigrants». L'organitzen l'Associació Cultural del Matarranya i el Centro de Estudios Bajoaragoneses. Conté una quarantena de fotos de la nostra societat de final dels seixanta, amb què el queretenc Tomàs Riva Muñoz ha fet un fresc descarnat del país d'aleshores, quasi sense voler: la majoria van ser fetes sense intencionalitat social. Juntes, ens fan adonar del seu fil conductor.

L'Ajuntament de Queretes va enviar les imatges al «Museo de Teruel» per una possible exposició. La resposta: no els interessaven prou fotos de «gitanets»; i no eren sinó els nostres pares que, arribats a Barcelona, sols podien ficar-se en barraques de Montjuïc o pisos insalubres del barri «xino». El mateix Riva, amb fotos de l'estació de Móra –rostres recremats, grans farcells, vestits humils– comentava: «allavons, els 'moros' érem nates!».

Un catàleg complementa la mostra: més de cent imatges per capítols (*La nostra terra*, *La marxa*, *Els que es queden* i *El destí*) i paraules on l'autor aclareix la seua peripècia i circumstàncies de les fotografies.

A la pel·lícula *Silencio roto*, una de les protagonistes diu que és millor no fer política, acatar els dictats franquistes; l'altra respon com fer-ho, per no mirar i no veure la realitat. És el valor intrínsec de l'exposició, al marge de la gran qualitat tècnica: En Tomàs va mirar i retratar; les conclusions són per a nates.

Carles Terès

Franja Rock 2002

Una festa per la vitalitat jove de les zones rurals

■ Karol Fort i Natxo Sorolla (Associació de Jòvens de Pena-roja)

Pena-roja de Tastavins va ser per segon any consecutiu l'amfitriona del Franja Rock '02. Una festa sorgida de l'activitat de l'Associació de Jòvens de Pena-roja, i amb uns objectius clars: defensa de la llengua catalana, aprofitament del potencial rural i el més important, el deure dels jòvens d'engegar els propis mecanismes per a canviar el seu futur, sense confiar que el canvi haigues de vindre de dalt i lluny.

Es va llegir el manifest del Franja Rock 2002, advocant per la voluntat dels jòvens en defensar el català com a llengua pròpia, la mobilització política i ciutadana en favor de la societat rural impeditant l'emigració forçada i aconvidant als jòvens a crear els seus propis sistemes per lluitar pels seus ideals, sense que esperon canvis des de fora.

El programa d'actes va acollir activitats per a tots els gustos i on hi van estar implicats tots els jòvens de la vila. El divendres es va representar a càrrec de l'associació l'obra valenciana «Un llop boget». Tot lo treball, esforç i il·lusió va quedar sembrat a l'escenari. L'argument de l'obra, una mescla d'humor ressenyat amb l'actualitat, el va agrair el públic. Un satisfactori i inesperat resultat d'una obra activa en essència i que els actors esperen poder exportar als pobles veïns. El dissabte es va començar amb jocs populars. Los més menuts de la vila van poder disfrutar d'esta festa jugant als jocs que ja jugaven los seus iaies, acompanyats això si, per caramels i música.

La tarde va continuar amb la presentació del llibre *Soy Aragonés o Sóc Aragonès* del sociòleg fragatí Ceci Lapresta.

GUILLERMO YACON

L'Àngel Soro en concert

El tema va conduir a un agradable debat sobre la identitat a l'Aragó catalanoparlant. Va ser una de les poques oportunitats de ficar en comú el debat entre les nostres gents. I encara candent el debat, es va donar pas al concert d'Àngel Soro i Eurìa Ederra, cantautors de ponent que van cantar a la solidaritat internacionalista, a la llibertat de les persones i dels pobles i a l'antifeixisme. Mos van presentar les cançons del disc que tenen a punt de traure.

Els Gaiters d'Alcorisa mos van recordar el so tradicional de la gaita. Un llarg però festiu pasacarrers va recórrer els carrers principals del poble fent eixir als veïns al balcó. Finalment i com a culminació festiva va arribar el moment més dur de la nit. El só més rocker es va apoderar de la vila amb els Live Stock, grup amb components de NoTinkSon i del Banco de los Aburridos,

d'origens variats com Alcanyís, Calaceit i Barcelona. Versionaren als clàssics del Rock d'una forma que segur farà que ens els trobem a qualsevol de les festes dels pobles que anem. Seguidament els va tocar el torn als valencians Metall i Só. Un só contundent com cap. I unes lletres encara més contundents, que els Gra Fort de Corbera (Terra Alta) van poder mantenir amb les gaites sonant a ple pulmó. La nit va acabar amb el rock més punk i la inigualable posada en escena d'Azero, la darrera promesa sorgida de la Franja. Presentaren el seu últim disc... *Hay por qué luchar* on hi han col·laborat músics de l'àmbit estatal com Yosi de Los Suaves.

Tot plegat, un èxit rotund. Significa la consolidació d'una festa feta per i per als jòvens de les nostres comarques, confirmant una vegada més que el canvi ve des de nosaltres mateixos.

L'HAM

Cul i tèmposes

Recentment, un secretari de la secretària del secretari de la secretària del Ministre de Foment, Sr. Álvarez Cascos, va incloure Fraga dins la província de Lleida en una de les seues publicacions. La CHA, per mitjà del seu diputat J.A. Labordeta, va obligar els responsables a retirar la publicació on constava l'errada, fent una denúncia pública del fet, cosa a què el president de la FACAIO va respondre amb una monumental esbrancada i que va qualificar (*La Voz del Bajo Cinca*, 6-12-2001) d'aquesta forma: «És vergonyós el vostre escrit en què us vantaveu d'haver aconseguit que el Ministeri de Foment retire una publicació on hi figurava Fraga com de la província de Lleida... (. . .). I ho és perquè era predicible una cosa així després de tanta promoció vostra sobre que Fraga parla català.»

Un no pot de deixar de reflexionar sobre la promoció que haurà fet la CHA del català per què s'arribe a confondre al secretari de la secretària del secretari de la secretària del Sr. Cascos? Ostres, tú! No és més fàcil pensar que el secretari... etc. badava? No és més fàcil pensar que l'home va tenir problemes amb la Geografia a Batxillerat i que, pel que sembla, encara els té?

Aquest *acudit* del senyor president el podem afegir al d'aquell ministre que fa poc va situar al mateix nivell el vel de les dones musulmanes i l'ablació del clítoris, o a aquell que va comparar el *kippà* dels jueus amb la circumcisió o a allò que els carpetovetònics recorden tan sovint: el cul i les tèmposes.

Josep Galan

Treballen per constituir un ateneu cultural a Fraga

■ Jaume Casas

Passeig del Gegonyer. Fraga

Sis associacions fragatines conformen el nucli del futur Ateneu Cultural que es vol constituir a la comarca del Baix Cinca. Aquestes associacions són el Grup d'Art, el consell de la Joventut, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, l'Associació de Veïns i Amics del Casc Històric, l'associació El Puente-Lo Pont, i la Colla de Gegants, totes elles de la capital fragatina. L'objectiu que pretenen aconseguir aquestes associacions amb aquesta iniciativa, seria dinamitzar la vida cultural de Fraga i la seua comarca, amb un local on s'hi poguessen reunir i hi poguessen conuiuere totes les associacions que treballen per la cultura, i també persones a títol particular que tinguen

alguna inquietud o alguna activitat per oferir. «Es tracta d'un Ateneu el més obert possible a qualsevol iniciativa cultural, que siga el punt de reunió i trobada», assenyala Carme Mesalles, membre del Grup d'Art de Fraga. «L'Ateneu hauria de servir, en principi, per canalitzar eixa cultura que requereix la pròpia societat i que, en ocasions, no es contempla des de l'oferta institucional», afirma l'esmentada artista. Per això, es tracta d'una iniciativa en què no hi participa l'Ajuntament, «tot i que la Delegació de Cultura la ve refermant des del principi».

De moment, al projecte li manca la base física. Un local que se segueix buscant, i que

segueix sent el principal obstacle a salvar. A falta de locals municipals disponibles, «se n'ha mirat alguns en el casc històric, però o es queden petits o estan molt malament. Lògicament, però, el local és indispensable». L'arrel popular que es vol donar a aquest Ateneu necessita, per tant, del major nombre possible de persones, d'opinions, d'idees. Per això, la posada de llarg, la tarja de presentació del projecte, ha set un concurs de fotografia sobre un tema com el de la nevada del passat mes de desembre, on què foren pocs els fragatins i comarcans que no van immortalitzar uns inusuals paisatges blancs amb la seua càmera. L'exposició va tenir lloc els dies de Setmana Santa.

Cal donar solucions imaginatives

■ Josep San Martín

Vivim en un món on la qualitat cada cop es valora més. Tothom vol que tot allò que li ofereixen sigui de qualitat: els aliments, els aparells de qualsevol mena o els serveis que li presta una empresa o institució privada o pública. Per això no ens hauria d'esverar que el Govern plantegi una llei de «Qualitat de l'Ensenyament». Però quan hom llegeix la lletra petita és quan comencen els sobresalts. Ja hi tornem a ser! Cada govern de diferent color que hi ha hagut en aquest país ha volgut deixar el rastre de la «seua» Llei d'Educació. Una Llei, que acostuma a ser pendular i s'oposa a l'anterior renegant de tots els principis que contenia.

Veiem: que al model educatiu que ens ha deixat la LOGSE li cal una «posada al dia», avui no ho dubta ningú que no vulgui fer de l'educació pura ciència-ficció. Cal encetar una reforma, uns retocs; però cal que aquesta adequació vagi acompanyada de mitjans econòmics suficients per donar-li la qualitat que mereixem els ciutadans i ciutadanes

d'aquest país, un país que es vol «modern i amb futur».

Dit això, no se'ns pot donar com a remei de tots els mals actuals del Sistema Educatiu —que hi són i en són uns quants—, una Llei que torni als errors superats d'èpoques anteriors. Aquesta no seria una bona solució per als errors presents.

Quan deixaran els polítics de fer experiments amb un tema tant important pel futur de tots plegats? Potser ja seria hora que escoltessin més, tots els qui cada dia procuren donar solucions reals i verosímils als problemes reals i feaents de l'educació.

No es pot continuar posant les bases dels Sistemes Educatius des de la taula d'un despatx, allunyada de les vivències reals que viuen cada dia molts alumnes i educadors. Cal donar solucions imaginatives, però sense esdevenir somiatruites. Rosseau va imaginar que naixíem gairebé angelets i la societat ens tornava dimonis... Un Sistema educatiu responsable no pot imaginar ni això mateix ni tot el contrari.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Eurocongrés

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA donarà suport a la celebració a Fraga d'una sessió de l'Eurocongrés. L'objectiu d'aquesta jornada és el de recollir opinions i unificar projectes de cara a un hipotètic però previsible poder de les Regions dins la Unió Europea. L'IEBC s'hi va adherir fa dos anys a Calaceit, juntament amb les altres dos associacions de la Franja, Consells Locals de la Franja i Associació Cultural del Mataranya. L'esdeveniment tindrà lloc a les 10'30 del matí del proper 4 de maig i a la sala d'actes del Palau Montcada.

L'acte consistirà en la presentació d'una sèrie de ponències i un debat posterior. Els ponents seran: Josep Maria Becana, diputat a les Corts d'Aragó, que parlarà sobre la situació política actual a la nostra comunitat; Margarida Moltó, professora a la Universitat de Lleida, que analitzarà la vessant econòmica de la Franja; i Josep Galan, president de l'IEBC-IEA, que exposarà el panorama actual d'Aragó pel que fa a la producció literària en català.

S'han celebrat sessions de l'Eurocongrés a Lleida i Tarragona entre altres poblacions. Pròximament se'n farà una altra a Calaceit.

Premis «Desperta Ferro!»

A més, l'IEBC col·laborarà en el concurs de literatura en català infantil i juvenil per a escolars de la Franja, «Desperta Ferro!». L'acte de lliurament de premis també tindrà lloc el proper dia 4 de maig, a les 17 h. i a la mateixa sala del Palau Montcada de Fraga. Aquest certamen, organitzat pels Consells Locals de la Franja, celebra aquest any el 15è aniversari.

Curs de català per a adults

Per una altra part, l'IEBC sol·licitarà al Govern d'Aragó la renovació de la subvenció destinada a la realització de cursos de català per a adults amb l'objectiu de continuar amb el programa de cursos d'iniciació al català.

Campanyes d'informació lingüística

Per últim, la nostra entitat analitzarà la possibilitat d'engegar la campanya d'informació lingüística prevista per al primer quadrimestre de l'any i que va quedar suspesa en favor de l'acte de firma del manifest dels regidors de la Franja per la Llei de Llengües. Inicialment s'havia previst editar un tríptic informatiu redactat mitjançant preguntes i respostes. Aquest primer està centrat en els conceptes de llengua, dialecte i parla.

Pep Labat

Murcegots del Baix Cinca

El murcegot de vores clares (*Pipistrellus Kuhlii*)

■ Kees Woutersen i Juan José Bafaluy

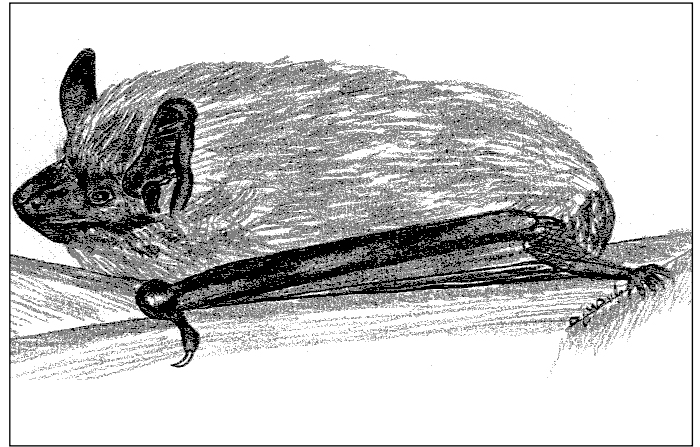
El murcegot, en territori catalanoparlant, rep una multitud de noms, sent-ne el de rata-pinyada i les seues variants, el més comú i admès literàriament. A la comarca del Baix Cinca rep el nom de muricec (Mequinensa), murcec (Torrent i Villella), murcegot (Fraga) i moricec (Saidí). Sobre aquest entranyable mamífer, el naturalista Juan José Bafaluy i el seu company Kees Woutersen han escrit un llibre titulat *Murciélagos del Alto Aragón* del qual hem extret el present article.

De petit cos, una mica més gran que el murcegot nan, té una coloració castanya-rogenca més pàl·lida en el ventre. Les seues orelles i el musell són foscos. La vora exterior de la membrana alar presenta una

banda blanca que li dona el nom i que només és visible quan se'l té a la mà i se li escampen les ales.

El murcegot de vores clares es distribueix pel sud i sud-oest d'Europa, abundant més al Mediterrani. A Espanya ocupa tota la Península i és més abundant en àrees càlides. És comú a les viles, refugiant-se en edificis, igual que el murcegot nan, però ocupa també altres llocs en camp obert com ara les casetes de camp en zones de regadiu. Durant l'hivern s'amaga en crebasses en cavitats. Pot arribar en àrees de muntanya fins als 1.500 metres. És sedentari.

El *Pipistrellus kuhlii* es troba en zones baixes del Pirineu i a la vall de l'Ebre. És molt abun-

Murcegot de vores clares

dant a les zones càlides, amb un clima marcadament mediterrani, dels Monegres i del Baix Cinca. És relativament freqüent i no se'l considera amenaçat, tret dels destorbs en els seus refugis, els pesticides

i la demolició d'edificis vells que sí poden afectar-lo. Al llarg del canal d'Aragó i de Catalunya s'ha arribat a trobar alguna agrupació de 74 exemplars.

* *Los murciélagos del Alto Aragón*, de J.J. Bafaluy i K. Woutersen

ESTAMPES RIBERENQUES

Civisme centroeuropeu

■ Violeta Borbón

Per circumstàncies que no cal explicar en aquest trosset de *Temps de Franja*, em trobo vivint en una petita ciutat del centre d'Europa. He observat comportaments molt diferents als de casa, als del meu país. D'entre tots, el que més m'ha sobtat és de caire circulatori. La majoria dels vehicles, encara que parlar en termes absoluts sempre és perillós, respecten els passos de vianants, també coneguts com a passos de zebra. En un poble tan petit com Mequinensa en tenim uns quants per travessar la carretera nacional. I tots recordem les paraules infinitament repetides de quan érem petits: «Abans de creuar, mira als dos costats». He comprovat que hi ha llocs on no cal mirar a banda i banda.

En teoria, les ciutats són dels seus habitants. Han de ser viscudes, respirades, caminades. En realitat, però, la gran (i no tan gran) ciutat està sotmesa a la dictadura del cotxe i demés vehicles. No crec que ningú pugui dir el contrari, almenys en el nostre país. Trobem exemples per tot arreu: motos sobre les voreres, aparcaments, zones de descàrrega.. Tot aquest caos necessita regulació, i és aquí on trobem els semàfors i els passos de zebra. Podem

imaginar la situació? Un vianant vol travessar el carrer per un pas de vianants. Passen molts cotxes sense ni tan sols rebaixar la velocitat de circulació. Segurament, molts conductors ni tan sols s'han adonat que hi ha algú esperant. Finalment, un cotxe s'atura i li cedeix el pas. El nostre protagonista somriu, dirigeix un gràcies al conductor amable i creua ràpidament mentre sonen els clàxons de la resta de vehicles. És motiu de vergonya que un ciutadà hagi de donar les gràcies a un conductor perquè s'hagi dignat a complir el codi de circulació. Doncs és una situació quotidiana en moltes ciutats.

Actualment tinc el plaer de poder creuar els carrers tranquil·lament, sense la necessitat de mirar a les bandes, sense la sensació de perill. Fins i tot, si he volgut creuar per un lloc sense les ratlles blanques pintades a terra, els vehicles també s'han aturat. I el més estrany, sense fer sonar el clàxon violentament.. Les normes són estrictament seguides per persones i vehicles rodats: davant un semàfor en vermell, no es creua el carrer, malgrat que no hi hagin cotxes a la vista. Aquí el centre de les ciutats és zona de vianants. Només hi circulen els vehicles públics. Per què no pot passar això a casa nostra? Les presses, el negoci de les zones blaves, una mala gestió.. S'hauria de fer una reflexió de tot plegat.

Resulta més fàcil no seguir les regles. Més ràpid, més còmode... Però una norma de convivència tan senzilla com el pas de vianants, que regula la prioritat d'una persona enfront una màquina no s'hauria de trencar.

Francisco Mateo Ribas, president de la Mancomunitat de la Llitera

«Ens tenim que començar a creure qu

Francisco Mateo s'inicia en política durant la seva època d'estudiant en una Associació anomenada ACUSO (Associació Cultural del Somontano) que era clandestina on hi havia la joventut obrera catòlica, anarquistes, republicans... «tots allí». Va començar a militar als disset anys al PSOE i amb política activa porta deu anys com regidor de l'ajuntament de Tamarit de Llitera i aquesta última legislatura com a cap de llista i President de la Mancomunitat de la Llitera.

Pregunta: La dotació de la xarxa de gas per a tots els pobles de la Llitera era el projecte estrella de la Mancomunitat i que s'havia d'executar en diverses anualitats.

Què ha passat amb el projecte?

Resposta: Senzillament que Repsol-Butano no ha complert els compromisos que nosaltres teníem pactats. Fa any i mig es va arribar a un acord econòmic amb ells pel qual amb 408.000 euros que aportava la Mancomunitat ells es comprometien a gasificar tots els pobles de la Llitera. Aquestes xifres van ésser pactades amb ells i ells mateixos ens les van donar. La nostra sorpresa ha estat que ara quan ja tenien els projectes acabats ens hem trobat que la demanda de Repsol era que la Mancomunitat havia de posar la quantitat de 2,4 milions d'euros. Nosaltres esperaven que pugés una mica més però no aquesta

quantitat. Jo no sé si és que Repsol-Butano ha canviat la seua filosofia o estem pagant la crisi Argentina nosaltres. No és admissible per aquestes xifres, no ens feia falta negociar un Pla comarcal.

P. On van aquestos diners?

R. S'ha arribat a un acord amb els ajuntaments i es destinarà al Pla Comarcal de Serveis, on es millorarà la dotació als ajuntaments petits en maquinària per al manteniment dels serveis, i s'adquireix una escombradora i una retroexcavadora. Uns altres al Pla de Connexions Intercomarcals iniciat l'any passat, amb la continuació de la millora dels camins que uneixen Peralta i El Campell, la Baells i Natja i els accessos a l'abocador comarcal, zona que ja s'ha estat actuant. També al Pla de protecció civil on es volen posar dos boques de regatge, homologades i situades estratègicament, a cadascuna de les poblacions de la comarca.

P. Aprovat l'estudi documentat justificat de la creació de la comarca de la Llitera. En quin moment ens trobem?

R. S'ha publicat al *Boletín Oficial de Aragón*, i ara està en període d'exposició pública, que hi serà durant quatre mesos. Esperem que les Corts d'Aragó ho porten a ple durant

el mes d'octubre i a finals d'any puguem estat constituïts com a comarca.

P. Està fundat el temor que la comarcalització incrementarà els nivells administratius i la burocràcia funcional, en lloc d'apropar l'administració i millorar el funcionament de les administracions locals.

Sóc dels que penso que, possiblement, un dels errors que estem cometent a nivell local és que encara no ens creem rotundament el tema de les comarques.

R. Jo crec que no. Nosaltres que tenim una experiència com a Mancomunitat a l'hora de prestar serveis s'intentarà agafar com a competències allò que ja tenim en aquests moments: benestar social, joventut i esports, protecció civil. L'altre ho farem passet a passet». Però sí apropar els serveis al ciutadans.

P. La Llitera i especialment la Llitera Alta està patint el fenomen de la despoblació. Que s'està fent, president?

R. Està molt diferenciada entre la zona de secà i la de regadiu. La major satisfacció seria que els recs de la Llitera Alta fossin una realitat perquè assentariem població. Però també hem de saber potenciar el tema turístic que no s'ha fet. Si som capaços d'obrir a tots i a cada un dels pobles les noves tecno-

Esperem que entre finals d'octubre i finals d'any les Corts d'Aragó aprovaran la constitució de la comarca de la Llitera.

«... que som comarca»

logies (Internet-banda ampla) podem assentar població no créixer però si que els joves es puguen quedar i no tenir que marxar a treballar a fora.

Sóc dels que penso que possiblement un dels errors que estem cometent a nivell local –de tots i cada un dels municipis– és que encara no ens creïem rotundament el tema de les comarques, estem veient encara el melic del nostre municipi i potser tenim que pensar en traure unes xarxes de comunicació molt bones i desplaçaments molt ràpids per que et puguis desplaçar a qualsevol lloc de treball de la comarca i no pensar exclusivament a col·locar-ho al meu municipi. Estic convençut que a la llarga es tornarà als pobles perquè la vida és molt més barata i perquè el servei que es presta al ciutadà té que ésser de la mateixa qualitat que el que hi ha a la ciutat.

Si durant aquest últims vint anys hem perdut l'enfrontament local entre els pobles, falta donar un altre pas: creure que som comarca.

P. Ens falta mentalitat de comarca als ciutadans d'aquesta terra?

R. Totalment. Si durant aquests últims vint anys hem perdut «l'enfrontament» local entre els pobles falta donar l'altre pas que és creure que som

comarca.

P. L'aprovació de la capitalitat –que compartiran Binéfar i Tamarit de Llitera– va ésser un dels temes més feixucs i durs que van tenir que lidiar.

R. Sí. Ha estat un dels temes fonamentals d'aquesta legislatura el poder tancar el tema de la capitalitat. Les negociacions van ésser molt dures i tenses però per sort hem aconseguit un acord molt tancat. No hi hagut ni vencedors ni vençuts ha estat un triomf del diàleg i l'esforç i de les ganes de crear la comarca.

A més a més de controlar les despeses que tenim dels serveis que prestem a cada un dels municipis. També s'haurà d'introduir algun altre factor com que el fons aragonès que reben els ajuntaments –una part d'ell– ha d'anar directament a la comarca.

P. Què és allò que més li preocupa?

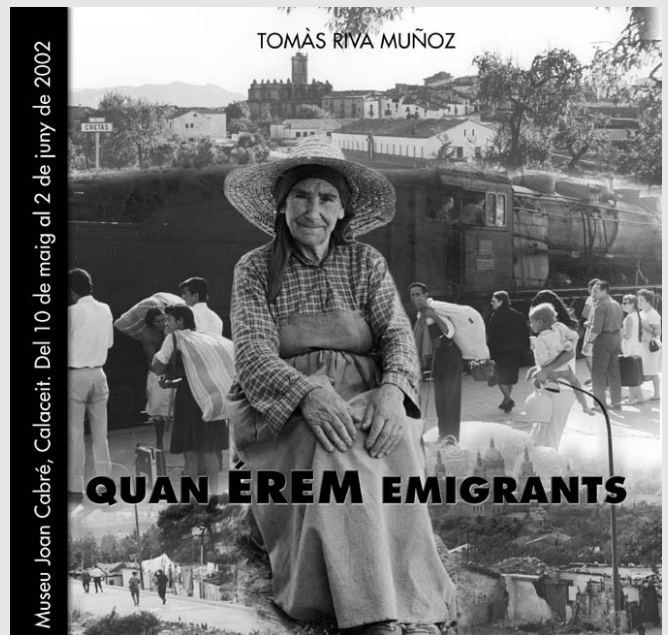
R. La posada en marxa de la Residència de Binéfar. Seria una espina si a finals d'any no la poguessim tenir oberta. Solament falta l'equipament. La seua posada en marxa ens paliaria les llistes d'espera que hi ha per entrar i que també estan passant al servei d'ajuda a domicili.

P. Parlem de futur...

R. Estem estudiant un projecte de desenvolupament rural (PRODER) conjuntament amb les comarques del Baix i Cinca Mig que suposa una inversió de més de 6 milions d'euros en quatre anys. El projecte prima, genèricament la utilització de la tecnologia per incrementar la competitivitat dels serveis i productes del territori, tant d'empreses com d'autònoms.

Anna Enjuanes Giral

Exposició fotogràfica de Tomàs Riva al Museu Joan Cabré de Calaceit

El divendres 10 de maig es va inaugurar al museu Joan Cabré de Calaceit, l'exposició del fotògraf queretenc Tomàs Riva Muñoz *Quan érem emigrants*.

La mostra es compon de fotografies dels anys 60-70, distribuïdes en quatre apartats: «La nostra terra» on apareixen diferents aspectes de la comarca en aquells anys; «La marxa» il·lustra l'aspecte dels viatgers, estacions i trens en els trajectes cap a la ciutat; «Els que es queden» retrata la gent que no se'n va anar, les seues faenes i rostres. Per últim, a «El destí» apareix la crua realitat dels barris de barraques i el barri «Xino» de Barcelona, en una postguerra miserable que es dilatà massa anys.

L'exposició ha estat organitzada per l'Associació Cultural del Matarranya i el Centro de Estudios Bajoaragoneses. S'ha editat un magnífic catàleg que completa la visió amb seixanta fotografies més, una introducció del mateix autor i uns poemes d'en Desideri Lombarte que presenten cada capítol.

L'exposició romandrà oberta del 10 de maig al 2 de juny de 2002.

L'exposició «100 Obres de Pintura Catalana que cal conèixer» arriba a la Franja de Ponent

Aquesta exposició en la que han participat quaranta museus i que es fa en homenatge a Jacint Verdaguer i Antoni Gaudí arriba a les nostres comarques.

Es tracta d'una gran exposició de reproduccions de cent obres de tots els temps que es podran contemplar simultàniament al Baix Cinca del 17 al 22 de maig als Casals Jaume I de Mequinensa i de Fraga i, tot seguit, ambdues exposicions seran presentades del 23 al 26 de maig als Casals Jaume I d'Arenys de Lledó (Matarranya) i de Castellonroi (La Llitera).

Miquel Blanc i Grau

El 19 d'abril, a l'Ajuntament de Calaceit, presidint la regidora de Cultura, Rosa Domènech, i amb la presència del president de l'Associació Cultural del Matarranya, Hipòlit Solé, vaig tenir l'honor de presentar el llibre *Històries i romanços (Calaceit, entre 1880 i 1930)*, de l'amic i company de pàgines, en Miquel Blanc i Grau. El Saló de Plens feia goig, l'omplia un nombrós públic amic de l'autor i interessat en el tema.

Miquel Blanc, conegut pels lectors d'aquestes pàgines, ha publicat llibres com *Refranyer del Matarranya* (1983), *Garba, Mil paraules de Calaceit* (1994), *La Fauna del Matarranya* (1998) –que rebé el premi Amanda Llebot l'any 1996– i el que ara comentem.

Aquesta obra té molt més interès del que pot semblar amb la primera ullada. Explica un període sovint obviat en relatar la història de les nostres viles i pobles, ja que no hi ha prou fets d'importància cabdal per ser tractats a fons. Malgrat aquesta apreciació, l'estudi d'aquests cinquanta anys és primordial per comprendre els anys de la II República i la posterior Guerra Civil: són nexes i fil conductor entre les guerres civils del segle XIX i la darrera del segle XX. Aprofundir en la lectura del llibre de Miquel Blanc, que recomano, permet comprendre molts aspectes del comportament posterior de la nostra gent. I sense ser pròpiament d'història explica fets que, si no els llegim, costen d'entendre.

A més de ser divertit, dona pistes per comprendre la història real d'una bona part del segle XX del poble de Calaceit i de la seua comarca.

Joaquim Montclús

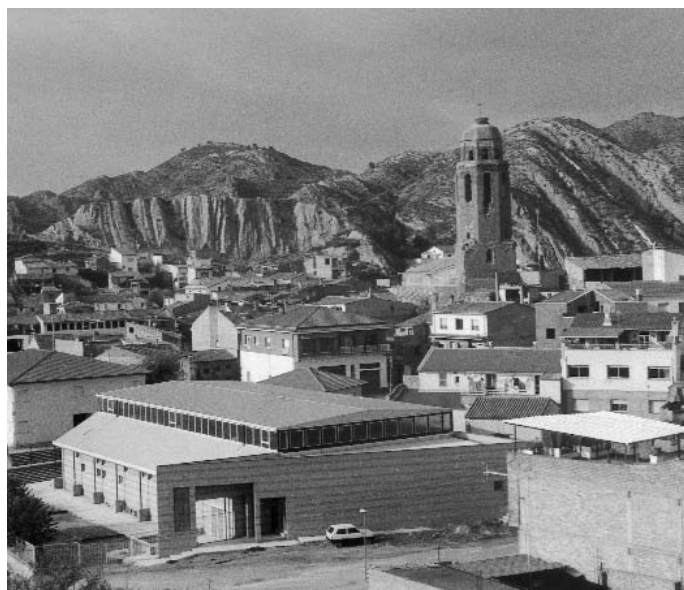
La Rambla

■ Josefina Motis

La Rambla és una revista que es publica a Albelda dos cops a l'any. Té diferents apartats on s'expressen diverses associacions del poble. Conté informació municipal –acords del consistori, projectes, justificació de despeses...–. Un altre apartat recull articles d'altres publicacions amb informació sobre fets i personatges d'aquesta vila. Els lectors poden expressar les seues opinions, reflexions i records en un altre...

L'entrega de la revista es fa coincidint amb les festes d'estiu –La Mare de Déu d'Agost, Sant Roc– i amb les festes d'hivern –Sant Vicent i la matança del tossino–.

De la festa del Tossí se'n parla al núm. 14 de *TdF*: és un dia molt especial, gent de tot arreu acudeix a Albelda on es fan parades per vendre productes del mondongo tradicional i d'altres coses. En una celebració d'aquestes en què hi vaig participar, un pot de mermelada em va costar 800 ptes., era d'*escaramujos*, em va atraure l'estranyesa del nom i del producte vermell-negrós. Es veia artesanal, era un pot bonic tapat amb un ringall florit, però als meus fills els va fer molt de fàstic

perquè semblava que hi posés «mermelada de escarabajos».

La revista és bilingüe i resulta molt gràfica de fotografia, maca i plural. A Albelda es porta amb normalitat, al ser un poble d'un territori de transició entre Aragó i Catalunya, que, per les seues característiques, es pot dir Franja, situada al Ponent de Catalunya i que, administrativament, pertany a Aragó, on es parla català barrejat amb algunes paraules castellaneres i amb expressions i fonètica pròpies. En aquest poble, on molts anys

s'havia fet l'escolarització en castellà, aprenent només aquesta gramàtica, s'ha acceptat molt bé aprendre català per poder expressar la nostra parla per escrit. Aprenere Gramàtica Catalana volia dir ja que, per això, seguim parlant igual, evitant ademés, la castellanització de la parla dels nostres avantpassats.

La Rambla es repartia a totes les cases del poble per les festes i ens l'envien al domicili als que vivim fora. Al gener de 2002 s'ha publicat el núm. 15.

Diada de jotes, llibres i roses a la Llitera

■ Aleix Castellnou

És admirable i modèlica la manera en què visqué la Llitera el passat dia 23 d'abril. El Dia d'Aragó o bé la Diada de Sant Jordi, tan se val com l'anomenéssim, fou en aquesta comarca de la Franja una jornada d'integració de tradicions aragoneses i catalanes. Fou una veritable festa amanida de música, llibres i roses.

Les principals localitats lliiteranes acolliren les actuacions de nombrosos grups consagrats al conreu de les jotes, els excep-

cionals cants d'origen popular d'una espiritualitat més que manifesta. Paral·lelament, els llibreters ocuparen els carrers exhibint les darreres novetats editorials, moltes de les quals han estat obra del mateix planter d'escriptors lliiterans i de la resta de territoris de parla catalana. És un fet que les transaccions de llibres durant aquesta diada estan ja consolidades. El pas següent seria arribar a la normalització del saludable hàbit de la lectura. Així mateix,

milers de vistoses roses, abel·liren, acolorint-los i perfumant-los, els municipis de Tamarit, Albelda, Altorricó... I tot plegat fou fruit de les associacions d'aquestes localitats, que encarnen, en definitiva, l'ànima lliiterana: la rondalla de Tamarit entonà els seus cants, la Penya Lo Magré d'Albelda omplí de flors de tota mena el saló d'actes de l'Ajuntament i l'Associació de Mestresses de Casa d'Altorricó preparà un abundant àpat popular.

Lliurament del XVè premi Desperta Ferro

■ D. Sarrau

El dia 4 de maig d'enguany ha tingut lloc a la sala d'actes del Palau Montcada de Fraga el lliurament del XVè Premi Desperta Ferro!, que anualment atorga l'Associació dels Consells Locals de la Franja, de la Llitera /Ribagorça. Sota la direcció del seu president, Francesc Blanc, i comptant amb la presència de Josep Mª Becana, diputat a les Corts d'Aragó, el jurat, format per Josep Galan, de l'IEBC-IEA, Julia Laforga, de l'ACLF, Marina Mazarico i Judith Mulet, professores de català i, com a secretari de l'ACLF, Josep Lluís Seira, van acordar concedir, malgrat la dificultat de triar entre més d'un miler de treballs presentats, els següents premis:

En la categoria de cartell anunciador, a Javier Serveto Albà, de l'IES Ramon J. Sender, de Fraga, amb un dibuix representant un mapa de les terres on la nostra llengua viu, amb especial menció a la zona de la Franja, representada per un cuc.

En la categoria A: Accèssit a *El llapis llest*, d'Aixa Sadaki Ibarz, de Saidí.

2n Premi a *La primavera*, d'Irene Buisan Navas, del CEIP Miguel Servet, de Fraga.

1r Premi a *Un món sense colors*, d'Andrea Prior Español, de Benavarri, CRA Ribagorça Oriental.

En la categoria B: Accèssit a *Com em diré*, d'Albert Túnica Blancas, de Montanui, del CRA Ribagorça Oriental.

2n Premi a *La serp dolenta*, de Maria Querol Fortuño, de Ràfels, del CRA de la Freixnedada.

1r Premi a *En Joanet no vol menjar; i les cues de rata ha de tastar*, d'Anna Castarlenas Sabaté, de Castillonroi, CRA La Llitera.

En la categoria C: Accèssit a *El raspall de la Clàudia*, de Sònia Navarro, de l'IES Baix Cinca, de Fraga.

2n Premi a *L'euro*, d'Adrià Galindo, de Benavarri, del CRA Ribagorça Oriental, de 2n d'ESO.

1r Premi a *Només un destí*, de Jordi Almuzara Morguí, del CRA Ribagorça Oriental, de Benavarri.

En la categoria D: Accèssit a *Un pas endavant*, de Bàrbara de Dios Javierre, de Saidí, de l'IES Ramon J. Sender, de Fraga.

2n Premi a *El temps en guerra*, d'Albert Naval Martínez, de l'IES La Llitera, de Tamarit.

3r Premi a *El viatge de la vida*, de Verònica Casas Conde de l'IES Ramon J. Sender, de Fraga.

L'acte, molt concorregut, va ser molt celebrat per tots els assistents.

Fraga va ser seu dels premis Desperta Ferro!

TOT ENSENYANT LES DENTS

Hi ha llengües que només són per llepar

■ Ramon Sistac

L'altre dia a Lleida, tot seguint les obligacions del meu ofici, em va tocar predicar. Predicar i pontificar; cosa que, mal que m'estiga dir-ho, de tant en tant prou que m'agrada. Com que a casa no em fan ni cas, li va molt bé al meu *ego* que col·lectius diversos em conviden a exposar públicament les meues opinions. El problema és que sempre em demanen que parli de la *llengua* i, a mi, el que realment em ve de gust és parlar del *paladar*. A hores d'ara, l'única llengua que m'emociona és la de vedella, i estofada (amb tàperes, a la mallorquina, és prou bona).

I parlar de la llei de llengües d'Aragó, a més a més, és un tema especialment incòmode i desagratit. No sé pas si en el moment de publicar-se estes línies (a un mes vista de quan les escric) haurà canviat alguna cosa. Jo, en els miracles, no hi crec. Per a mi, la llei de llengües és poc més que una entelèquia, gairebé una al·lucinació col·lectiva i d'un col·lectiu més aviat reduït. *Entre*

todos la mataron y ella sola se murió. Ara per ara i com ara, l'única opció digna que ens resta és la de mantindre viu el seu record. El record d'un temps que vam creure que alguna cosa podia canviar. Que Aragó podia entrar en la via de la renovació i la modernització cultural, tot trencant i oblidant els seus vells tòpics cavernaris. Aragó ha estat ben bé a punt d'esdevindre un país normal que respecta les minories, ni que només siga teòricament, perquè les minories són font de diversitat i, en conseqüència, de riquesa. Ja no es tracta de ser solidaris, justos o democràtics. Senzillament, d'assumir el seu plurilingüisme, Aragó en trauria un gran benefici. Al capdavall, també era per «ells».

Però tu, benvolguda lectora o benvolgut lector de «Temps de Franja», ja ho saps bé prou, tot açò. I els responsables de l'aturada parlamentària de la llei se me'n fum, si llegeixen esta revista. Ells haurien d'actuar pel bé de la *res publica*, sense estar condicionats per aquells que tenen com a únic argument el *chifla, chifla* històric de la reacció. O és que els vots dels que criden tenen més valor que els dels que es veuen oblidats a callar? Ací, qui no plora no popa. Potser comença a ser hora, doncs, d'anar a Osca, a Terol, a Saragossa. O a Madrid, o a Brussel·les. A fi de comptes, denegar l'auxili a qui es troba en perill de mort és un delictes.

Natres, els ribagorçans orientals

■ Enric Marquès

Quan a un territori li venen imposats per decret llei uns drets i uns deures, això en els temps que vivim no es pot anomenar «DEMOCRÀCIA»; penso que la nova llei de comarques aprovada per les Corts d'Aragó, compleix amb alguna que altra imposició. Este nou decret de comarcalització que ja s'està aplicant a alguns dels territoris de la Comunitat, ací a la Ribagorça (s'enten a tot el territori comprés des de Benasc a Estopanyà i de Graus a Pont de Montanyana), la veig complicada, no a la constitució, si no al funcionament de la mateixa. Una comarca no pot

ser un territori gaire extens, tot el contrari s'ha de centralitzar en un o dos llocs tots aquells serveis que la comunitat sàpiga demanar i subministrar en bé dels seus conciutadans, en el nostre cas de nord a sud hi ha més de cent quilometres, poca població i molt territori.

Natres, els habitants de la Ribagorça Oriental, creiem i així s'ha demostrat durant els darrers anys, que la Mancomunitat de Serveis d'este xic país, sempre ha funcionat de bé a millor i va passar a ser una ferma candidata a formar una comarca pròpia, diferenciada de l'altra part: la llengua cata-

lana, la història, les comunicacions, sanitat,... són elements comuns i suficients per poder constituir-se en una comarca, de cara a un present o un futur

no molt llunyà. La porta mai es pot donar per tancada, la població així ho demana i la solució: A LES MANS DELS NOSTRES POLITICS??

La Franja de Ponent va tornar a demanar a València la Llei de Llengües

■ Guillem Chacon

Després del nou manifest de Mequinensa signat el passat març per 180 alcaldes i regidors de tota la Franja de Ponent aquest 27 d'abril novament autocars comboiats pels Casals Jaume I van eixir de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya per a participar, per tercer any consecutiu, en la manifestació de la diada del 25 d'abril a la ciutat de València.

La manifestació va reunir més de 40.000 persones i, entre elles, els participants franjolins centraren la seua marxa en reclamar la llei de llengües i la dignificació de la cultura catalana a la Franja de Ponent.

La pancarta portada per representants d'entitats de la Franja de les quatre comarques anava acompanyada per les xanques i tabaletes de la Llite-

ra, dolçainers i grallers del Baix Cinca i el Matarranya.

Prèviament una representació de la Franja de Ponent es reuní a la seu d'ACPV amb l'actor Joel Joan que fou un dels encarregats de portar la pancarta principal amb el lema «Som una Nació».

En acabar el recorregut el grup Obrint Pas va oferir un concert des d'un camió-escaenari, a l'estil alemany i tot seguit Al Tall acompanyat per una banda de cent músics va interpretar el magnífic concert dels 25 anys de la seua formació.

D'altra banda el govern valencià del PP va intentar en tot moment dificultar la manifestació, prohibint de nou la utilització de la plaça de bous, desautoritzant el concert en l'avinguda Albereda dos dies

Manifestació del 25 d'abril a la ciutat de València

abans però a la fi, la Universitat de València va cedir el seu recinte a Acció Cultural del

País Valencià per festejar com cal els actes reivindicatius en defensa dels Països Catalans.

Deu anys entorn a l'Aiguabarreig

■ Guillem Chacon i Fernando Carceller

Enguany fa deu anys de la tasca incansable per preservar el patrimoni natural de la confluència del Segre, Cinca i Ebre. Deu anys d'estudiar la fauna i flora, divulgant alhora per les nostres comarques, i tanmateix arreu del món, els valors naturals de les contrades fluvials del bell mig de la Franja.

Fou l'any 1993 quan el naturalista Guillem Chacon rebatejava el delta interior de majors dimensions de la península ibèrica com «l'Aiguabarreig», un topònim agonitzant aleshores i que ara, una dècada més tard, sona arreu i defineix un indret únic als Països Catalans amb una vàlua biològica de ressò internacional.

L'Aiguabarreig ja no és un territori desconegut, però potser encara, a molts, ens ha de mostrar alguns dels seus tresors i, per aquest motiu, iniciem a *Temps de Franja* un reportatge extens sobre la seua riquesa biològica.

L'Aiguabarreig. Paradís de la Natura. (I)

L'Aiguabarreig se'ns mostra immens en un escarpat entorn de roquissars, màquies mediterrànies i zones àrides. És una confluència fluvial d'extenses dimensions. L'encontre dels cursos fluvials es produeix progressivament: primer, el Cinca, després de passar Fraga i Torrent de Cinca, lliura les seues aigües al Segre, davant de Massalcoreig i la Granja d'Escarp i, al poc, quasi a l'instants, el Segre es rendeix davant l'Ebre, al peu del castell dels Montcada, a Mequinensa. Tot plegat en un llaç d'aigües que dibuixa un bell paisatge.

Al llarg de desenes de quilòmetres se succeeixen llargues llenques de canyissar, masses de canyís i bova que acom-

panyen sovint al rosari d'illes i illots cobertes d'obagues d'alberedes i xoperes. La làmina d'aigua sempre volta el mig quilòmetre d'amplària amb zones que superen, amb molt, aquesta amplària. Al seu si, les illes apareixen com santuaris de la fauna.

Però l'Aiguabarreig del Segre, Cinca i Ebre ha experimentat en els darrers vint-i-cinc anys un canvi transcendent en el seu aspecte i orografia. Tot acabant d'alçar les parets de les preses de Mequinensa i Riba-roja (aigües amunt i avall), no sols es desfeien i sepultaven les viles de Mequinensa i Faió o les mines de lignit, també les esponeroses riberes i un reguitzell d'illes que cobrien el llit fluvial van afonar-se per sempre més.

Dissortadament tot allò es va perdre però, al llarg dels anys, i gràcies a l'arribada de tones de sediments del Cinca i el Segre, furtats al Delta de l'Ebre i immobilitzats pel fre en la dinàmica que imposen les preses, aquelles illes, amb les seues masses forestals i canyissars, han anat reapareixent. Ara però, les aigües estan alentides per l'efecte de cua d'embassament. Boscos impenetrables, galatxos i badines, platges i una munió d'hàbitats que acullen una riquesa florística i faunística excepcional.

Clima i geologia

L'Aiguabarreig és situat geogràficament en la plana central de la Depressió de l'Ebre, que, amb uns 20.000 km², constitueix una de les regions més àrides i singulars del continent europeu. Resseguint el curs de l'Ebre abraça des del sud de Navarra fins les planúries occidentals catalanes. El clima és de caràcter

Un dels equipaments instal·lat per l'EBA, la torreta de la badina de Massalcoreig.

mediterrani continental amb una precipitació escassa entre 300 i 400 mm anuals i amb un fort contrast tèrmic estacional i diari (15-20° C l'amplitud tèrmica anual). L'elevada evapotranspiració fa que el dèficit hídric sobrepassi el període estiuenc i dure al llarg de l'any.

Des del punt de vista geològic la regió que acull l'enclavament és ubicada a la conca de l'Ebre, conca sedimentària terciària, limitada al nord pels Pirineus, la serralada Litoral Catalana a l'Est, i la serralada Ibèrica al sud i sud-est.

Durant el Terciari (Oligocè inferior i Miocè superior), els sistemes al·luvials procedents d'aquestes tres serralades abocaven llurs aigües vers la conca de l'Ebre, que, en aquells temps, tenia un caràcter endreci. Així, les aigües carregades de sediments s'acumulaven en les parts centrals formant llacs immensos d'aigües somes, és el cas de Mequinensa, on hi havia una sèrie de llacs i àrees palustres amb una sedimentació

carbonatada associada a un gran aportament de matèria orgànica, amb presència d'abundants caragolets, gasteròpodes (*Planorbis sp.*), ostràcodes, tortugues, cocodrils, petits rosegadors, etc., com ho demostren les recerques paleontològiques de la zona, que mostren el Baix Cinca com el punt de troballes de rosegadors més important d'Europa, entre d'altres sorpreses.

Així doncs, els materials que afloren en la zona, des del punt de vista litològic, estan integrats per gruixuts paquets de calcàries lacustres amb estratificació horitzontal que alternen amb nivells més primers de margues i lutites, gresos fluvio-lacustres i localment lignits d'un gruix de 20 a 50 cm de mitjana. Aquests materials de les proximitats del riu es troben recoberts de terrasses i dipòsits al·luvials formats per codissos, graves, arenes i argiles quaternàries. Més cap al nord, ja en terres de Seròs, els nivells carbonatats passen a gresos i argiles.

Jornades d'homenatge a Desideri Lombarte a l'IES Matarranya de Vall-de-roures

■ Carles Sancho

Carles Sancho durant les jornades d'Homenatge a Desideri Lombarte

La setmana més cultural en els nostres centres educatius, a Vall-de-roures, va coincidir amb els tres dies d'intenses activitats programades dins de les «Jornades d'Homenatge a Desideri Lombarte» organitzades per l'IES Matarranya i l'Associació Cultural del Matarranya.

Els actes van començar al mateix institut el dimecres 25 d'abril amb la presentació de les jornades a càrrec de la professora de català del centre Teresa Maria Ballester, el Director Provincial d'Educació de Terol Rafael Lorenzo, Maria del Carme Alcover com a representant de la Direcció General del Patrimoni Cultural, el director del centre Silvestre Hernández, el diputat provincial i regidor de l'Ajuntament de Vall-de-roures Carlos Fontanet, el president de l'AMPA Jesús Segurana i l'alcalde i el regidor de cultura de l'Ajuntament de Pena-roja —vila d'on era originari Desideri Lombarte—. Seguidament es descobrí una placa, donada per l'Ajuntament de Pena-roja, que dedi-

cava la biblioteca del centre a l'escriptor i on es recollia un dels seus més celebrats versos: «... *Quan no quedarà res, / només ermes les terres, sec el mar / quedarà la paraula. Quedarà.*». Després en el bar del centre es va oferir un aperitiu als assistents als actes a càrrec dels alumnes del Mòdul de Garantia Social. A continuació s'inaugurà una exposició dedicada a l'homenatjat on es recollia els trets més significatius de la vida i l'obra de l'autor i dibuixos dels alumnes de l'institut sobre la recreació dels textos de l'escriptor. Aquesta primera jornada va acabar amb una conferència sobre la seua extensa obra a càrrec de qui escriu aquesta crònica.

El dia següent els alumnes de l'institut van visitar per cursos i acompanyats pel professorat l'exposició inaugurada el dia anterior a la biblioteca. A continuació en el saló d'actes del centre va actuar el Duo Recapte, format per Màrio Sasot que interpreta la música i Antoni Bengochea que hi posa la veu.

El recital poètic constà d'una selecció variada de poemes de diferent temàtica: terra, amor, vida, mort, humor... Una veritable i completa antologia lírica de l'escriptor pena-rojà dirigida a l'alumnat del centre que omplia el recinte escolar. El recital estava inscrit dins del Projecte d'Animació Cultural de la Franja del Departament d'Educació del Govern d'Aragó.

El dissabte 27 els actes van canviar d'escenari i van passar a celebrar-se a la Casa de Cultura de Vall-de-roures. Per això l'exposició va traslladar-se al rebedor de la sala d'actes de l'edifici municipal per a poder ser visitada per tots els assistents a la jornada. A les 6,30 de la tarda va començar el concert a càrrec de la Coral de Beseit sota la direcció de Margarida Celma que va interpretar un recital íntegrament en la nostra llengua. Primerament cançons tradicionals matarranyenques recreades per la pròpia directora, molt entranyables per ser ben populars a totes les viles: La melodia de Beseit, *Baixa les casquetes*, *Les albades del Matarranya*, *Ton pare no té nas* i, per acabar, una poesia de Desideri Lombarte acompanyada i recreada musicalment per la coral beseitana: *Riu, riu la perdiu*. L'actuació va entusiasmar un públic provinent de les diferents viles del Matarranya que omplia el recinte vall-de-rourà. La progressió d'aquest grup coral és realment extraordinària pel que hem pogut escoltar en les diferents actuacions que hem escoltat. Després Hèctor Moret poeta i amic de l'homenatjat, Chusé Inazio Nabarro escriptor i professor de l'IES Matarranya, Rosalia Gil vídua de

Desideri i jo mateix vam presentar l'últim treball sobre l'autor matarranyenc titulat *Epistolari de Desideri Lombarte (1981-1989)* a cura d'Artur Quintana que no va poder assistir a l'acte. Recordem que aquest treball va obtenir un ajut de l'Institut de Estudios Turoenses el 1999 i ha estat editat per l'Associació Cultural del Matarranya dins de la seua col·lecció Lo Trill dedicada a la investigació. És aquest un interessant i documentat treball per entendre la intensa activitat cultural en els territoris catalanoparlants aragonesos durant la dècada dels vuitanta protagonitzada i animada pel prolífic escriptor. Finalment per concloure les jornades va actuar el grup Túrnez&Sesé que va posar música als poemes de Desideri Lombarte. L'harmoniosa i personalíssima veu de Túrnez, l'arranjament musical del guitarrista Sesé, l'acompanyament de la resta de músics del grup i les lletres dels poemes formen una unitat perfecta i suggestiva que recreen extraordinàriament la força i l'emotivitat dels versos de Lombarte. El grup, a més de Túrnez i Sesé, està format per Jesús Vidal al llaüt, guitarra clàssica i percussions, Jean-Pierre Guitard al baix elèctric i percussions, Jordi Ruiz al violoncel i Ivan que és el tècnic de so. Durant la vetllada poètico-musical el grup ens va comunicar que el dimarts següent entraria als estudis de gravació per enregistrar el seu primer CD que titulen *Pena-roja. Desideri Lombarte, 1937-1989*, que eixirà al mercat abans de l'estiu. Una bona notícia que esperàvem des de feia força temps.

GALERIA DE PERSONATGES

Artemio Puig Puig

«El centre de Teràpia Ocupacional suposarà la definitiva consolidació de l'Associació de Minusvàlids»

■ Annabel Ibarz Jordán

Artemio Puig Puig va néixer a Fraga el 18 de desembre de 1936. Des de ben jove va participar activament en tasques directives i de gestió a diferents entitats de la ciutat (clubs esportius, associacions de pares,...).

A finals dels anys 80 comença un nou camí en un àmbit fins aleshores no contemplat a Fraga, ens referim al treball amb els col·lectius de minusvàlids físics, psíquics i sensorials. Aquest camí iniciat té una ferma primera passa en la materialització, l'any 1990, de l'Associació de Minusvàlids Verge del Pilar.

L'associació s'estrena organitzant un taller d'enquadernació amb la col·laboració de l'INEM. Des de llavors, l'associació, presidida des de 1998

per l'Artemio, no ha parat de créixer. Actualment un grup de vint persones treballen a diari en aquest taller d'enquadernació, però també realitzen altres activitats laborals: cartells de campanyes comercials, objectes de regal per a comunions i bateigs, ceràmica, etc.

Amb tota seguretat, enguany s'inaugurarà a Fraga un centre, amb caràcter comarcal, de Teràpia Ocupacional, el qual haurà de suposar la consolidació definitiva de l'associació a la comarca així com un avanç qualitatiu en la normalització de les activitats laborals dels membres d'aquests col·lectius.

Paral·lelament, l'associació organitza tot un ampli ventall d'activitats al llarg del curs: concerts, festes tradicionals, excursions, viatges, colònies,

conferències dirigides als pares i persones relacionades amb aquest camp, campanyes de sensibilització dirigides a la societat i a les administracions, etc.

Els esforços i la feina de l'Artemio, de les persones que han col·laborat i col·laboren amb ell a les diferents juntes que ha presidit i, en general, dels membres d'aquests col·lectius són reconeguts l'any 2000 per l'agrupació local del Partit Socialista amb el premi Solidaridad y Progreso. Tota aquest camí recorregut és un esplèndid model d'allò que es pot arribar a aconseguir des de la societat civil fent pressió a les administracions, sensibilitzant els ciutadans, buscant recursos públics i privats; sempre amb l'objectiu de fer cada dia més

Artemio Puig

normal la vida dels membres d'aquests col·lectius i de garantir drets bàsics com és el dret al treball, millorant la formació, potenciant les relacions socials i, en definitiva, lluitant per la qualitat de vida de les persones amb discapacitats.

CRÒNIQUES TAGARINES

Si, bruixes a Pena-roja

■ Esteve Betrià

En la crònica del mes d'abril de l'any passat, afirmava de manera temerària que «Sé que en Desideri [Lombarte] no arribà a conèixer aquest breu llibret [feia referència a l'obra *Un proceso de brujería abierto en 1591 por el Arzobispado de Zaragoza (contra Catalina García, vecina de Peñarroya)* de María Tausiet]». I ho deia malgrat que una mica més amunt havia escrit que en Desideri havia fet en diferents moments de la seua obra una encesa defensa de les dones, pena-rogines o no, titllades de bruixes per enfrontar-se a una societat patriarcal i clerical que les condemnava.

Ja en el moment de la publicació d'aquella crònica, el doctor Quintana em digué, amb discreció i elegància, que la meua opinió a propòsit del desconeixement bibliogràfic d'en Desideri era, possiblement, errònia; en concret l'Artur Quintana pensava que l'escriptor pena-rogí havia arribat a conèixer el treball de María Tausiet, tot i que fos una obra publicada només alguns mesos abans del traspàs del poeta. Sense dubtar de l'encert en el suggeriment del doctor Quintana —és, sens dubte, qui més coneix els diferents aspectes de l'obra de Desideri Lombarte—,

aquests dies m'ha arribat la confirmació fefaent de l'equivocació de la meua temerària afirmació inicial. Això ha estat així gràcies a la publicació de l'*Epistolari de Desideri Lombarte (1981-1989)* en edició a cura d'Artur Quintana. Entre les pàgines d'aquest voluminós recull de cartes escrites per Desideri Lombarte, o dirigides a l'escriptor de Pena-roja, m'he pogut trobar una que Lombarte dirigida al seu amic pena-rogí Javier Boj en què deia: «Una amiga de la Freixneda [Laura Miravete?] m'ha dit que coneix un llibre que es titule 'Proceso de brujería abierto en 1591 contra Catalina García, vecina de Peñarroya'. Creu que l'autora és una tal Maria Tauret (o Tauriet). I em diu que l'havien trobat a la Llibreria París del Pº. Fernando el Católico, 24, suposo que de Saragossa. Si el trobares, comprame'n un.» I d'alguna manera en Desideri es feu amb un exemplar d'aquest llibre ja que en nota a peu de pàgina d'aquesta carta l'editor ens informa que «Desideri Lombarte informà sobre aquest article [= llibre] al seu treball *Les bruixes*, dins *Programa de fiestas de Peñarroya 1989*. Pena-roja 1989. L'article inclou la seua poesia *Les bruixes*, recollida més tard a *Miracles de la Mare de Déu de la Font i Altres Poesies Esparses*, p. 178-179». Poema, el de 'Les bruixes', que el grup «Túrnez & Sesé» van interpretar, junt amb altres textos d'en Desideri Lombarte, l'últim cap de setmana d'abril a Vall-de-roures en el transcurs dels actes celebrats en la capital del Matarranya en homenatge a l'escriptor i investigador pena-rogí.

Commemoració del centenari de la mort de Jacint Verdaguer (1845-1902)

■ Carme Alcober

POBRESA

*Tot ho he perdut, lo nom i la riquesa
les corones de llor que he somniat:
me diu germà la rònega pobresa,
s'avergonyeix de mi la vanitat.*

*Tirí per la finestra ma fortuna
veient millor fortuna esdevenir:
quan llançava les coses d'una a una,
les ales me sentia alleugerir.*

*Me vingué amb la pobresa la bonança;
perdent los béns, també en perdia el
jou;
si de res jo sentia la recança,
me deia Déu: «De mi no en tindràs
prou?»*

Sempre m'ha interessat la qualitat més humana del poeta, considero que el poeta es queda en bolcalls, sol en ell mateix i és per això que he seleccionat aquest poema, perquè aquí trobem a l' HOME en tota la seua força interior, enfront

d'unes circumstàncies adverses.

El «cas Verdaguer» adquirí a la seua època una dimensió social que transcendí el marc estrictament eclesiàstic. El 1895 fou privat de celebrar missa ad divinis i exercir funcions sacerdotals. Verdaguer respongué a la prohibició amb nombrosos articles periodístics i «en defensa pròpia» de gran impacte públic. La seua forta personalitat l'animà a atacar amb duresa tots els qui tractaven de bloquejar les manifestacions més lliures del seu caràcter. L'escàndol fou clamorós i escrigué al 1896 Flors del Calvari, que es pot considerar un correlat poètic de la primera sèrie d'aquests articles, aplegats en volum amb el títol d'En defensa pròpia.

D'aquesta col·lecció he seleccionat el poema «Pobresa». Poètica despullada i ascètica, com n'és la contenció del dolor intens, recull de l'herència franciscana, però sentida i humiliada, que ens presenta a un Verdaguer immens i al mateix temps, desolat i tendre, el que configura una força dramàtica en aquest exercici ascètic i purificador de l'ànima. El drama personal d'haver perdut el més important: la fama, el nom, i la riquesa, per acabar en un no res, sent el més pobre dels pobres. La seua consistència clàssica en l'absència de les «corones de llor», i la deessa «Fortuna» el transforma amb un ésser angèlic «les ales em sentia alleugerir».

El seu sentit religiós s'alça i cau per posar-se a les mans de Déu. Commou la seua sinceritat i al mateix temps percebem una enorme soledat personal, tot adobat amb una llengua senzilla, sense grandiloquència, però evocadora de paisatges interiors profunds en sentiments. Poeta somiador d'una llengua viva i oblidada que la seua poesia desvetllava amb renovació i frescura: «perdent los béns, també en perdia el jou» sabor popular.

Versos meravellosos que ens acosten a la tradició mística espanyola i que n'és conscient que ja no serà més el majestuós i solemne Verdaguer de «L'Atlàntida» ni el «Canigó», sinó el Verdaguer dels poemes dolorits i subjectius.

SOM D'EIXE MÓN

Primaveres

■ Francesc Ricart i Orús

Primavera, metàfora fàcil. Temps de renovació i de reviscolament. Temps de santjordis, de llibres i roses. D'esperances i d'aspiracions. I de revolucions reeixides (Portugal i els clavells) o estroncades (maig del 68, de les imaginacions impossibles).

La primavera també és un període propici d'esclat –ho veieu com van eixint les metàfores– de flors i també d'un munt d'actes i convocatòries: commemoracions, manifestacions...

Apuntaré dos actes. El primer acte a què em refereixo, per ordre cronològic i en honor a l'inici de l'esperada primavera, com a la cançó del Sisa, és l'acte que van organitzar els Amics de Fraga: *La llibertat de la llengua* en què Francisco Cajal, president de Convivència Cívica Catalana, va dir algunes coses (*) que, cas que les entenguessin alguns dels assistents, segur que els van doldre i en va dir unes altres que, ben segur, eren les que volien sentir dir: qualificacions d'inconstitucionalitat de la política lingüística del govern català, o la seva opinió sobre el paper dels polítics i la llengua o la perla d'un *procés de reconquesta* dels Països Catalans... (penseu en el significat de «reconquesta» que coneixem els que hem anat a les escoles franquistes i postfranquistes). Anotació: el patró Vidal-Quadras té una tripulació fidel.

L'altre acte primaveral es refereix a un homenatge personal i a una reparació històrica oferts pel i des del Casal Jaume I de Fraga: es va fer un reconeixement a la trajectòria vital del senyor

Valero Chiné, anarquista confés i convençut, amb una experiència històrica de primer ordre que va servir, alhora, per homenatjar el significat que pot tenir avui –sí, sí, avui– la defensa del republicanisme davant els anacronismes monàrquics. El diàleg que va seguir la intervenció del so Valero ens va il·lustrar de com és necessària una reparació històrica i una recuperació de memòria de tot el que va suposar o va poder haver suposat la II República espanyola si no hagués sofert la sublevació franquista contra el govern democràticament establert.

Havia deixat anar allò de les manifestacions, al principi, pensant en la del dia de sant Jordi que es fa arreu dels nostres països; però també em vull referir a la manifestació que es convoca cada any al voltant del 25 d'abril, a València, per reivindicar i celebrar la coincidència d'interessos i d'aspiracions de llengua i cultura de molta gent. Una gent, però, que mai no hem tingut la sort que poden lluir els qui segueixen Vidal-Quadras, per exemple.

Sense metàfores que valguen, al bell mig de l'estació, ens ha caigut a sobre a tot Europa la maça de Le Pen. Com que un tampoc no és un crític de política, només em puc deixar guiar per la intuïció i pel sentit comú que em diuen que estiguem alerta i que treballlem perquè a casa nostra no haguem de trobar-nos en una situació com la de l'Estat francès.

Un volia acabar bé això de la primavera i escriure referències amables, com allò que diu el Sisa que *la sang ens altera*; però, xiquet, no me n'ixco perquè només em vénen al cap les coses que passen a Palestina, o a l'Argentina... I, que, tot i el bon temps primaveral, et glacen la sang.

(* M'hi refereixo a partir del contingut de la publicació *La Voz del Bajo Cinca* del 21 de març)

Per què vingué a Fraga i se n'anà a Lleida en Tartana Don Pío Baroja

Una comèdia de Viladrich i la colla seva

■ Ramon Roman

A la redacció del diari madrileny *ESPAÑA*, hi havia a les nits una gran animació per les properes eleccions. Una d'aquelles nits, Núñez Arenas, encarregat de les candidatures dins la redacció li va proposar, «medio en serio, medio en broma», a D. Pío Baroja si li agradaria presentar-se a les eleccions.

Pío acabava de cobrar 2.500 pts. per l'edició d'un llibre i pensava cobrar-ne 2.500 més. Eren 5.000 peles que estava disposat a gastar-se per aconseguir l'acta de diputat.

Quan en Núñez Arenas li feia la proposició, hi era present el pintor Miquel Viladrich, el qual immediatament s'oferí per ajudar-lo. Al pintor s'hi van afegir Bagaría, Julio Antonio i Ricardo Baroja.

Viladrich s'atansà i proposà a Baroja que es presentés per Fraga. Segons el pintor, n'hi havia prou en una senya seva perquè el rebessin amb els braços oberts, ja que tenia un castell a Fraga, que l'Ajuntament li havia regalat.

En sortir Baroja del local, ja s'havia fet tard i algú, quan ell passava, cridà «*Viva el diputado por Fraga!*», i els altres contestaren amb un «*Viva!*», «*Vivan los higos de Fraga!*», «*Viva!*»...

Baroja, llavors, se'n recordà de les seves relacions amb Lerroux, i no dubtà a anar a demanar-li una recomanació, que aquell no refusà lliurar-li.

De matí, amb les cinc mil peles a la butxaca, la recomanació de Lerroux i el panorama triomfant que li pintà Viladrich, se'n va anar cap a Fraga. Es presentava com a diputat pel partit radical.

En arribar el tren a Saragossa, l'esperava Viladrich amb

uns altres dos amics, Aloiz i Sánchez Ventura. Eren les tres de la matinada i se'n van anar a l'hotel. Havien d'aixecar-se a les 7 i van decidir anar-se'n a dormir. De bon matí, muntaren al tren per anar a Osca i, havent-hi arribat, van parar en una fonda típica «de poble». Després de fer gestions al Govern Civil, també van trobar-se amb l'altre aspirant a diputat, un tal Medina, al qual vulgueren convèncer per deixar el camp lliure, i en Viladrich, amb el seu to exagerat habitual, adduí que D. Pío era l'únic republicà de tot Espanya. No cal dir que no assoliren el seu objectiu ni de bon tros.

Al dia següent van viatjar en tren fins a Tardienta on canviaren de línia per tal d'anar a Sariñena. A la fonda, Baroja no aconseguí dormir, va passar la nit en blanc.

L'endemà marxaren cap a Castejón, en una tartana. El tartaner es deia Petiferro, i durant el viatge els explicà la seva vida.

A Castejón no els va anar gens bé, malgrat la recomanació. Se'n van anar cap a Bujaraloz, baixaren a l'Almolda, on van dinar, passaren per Bujaraloz i fins a Peñalba... i res de res: els van dir que tothom votaria el monàrquic, ja que els havia promès *adobs per a la terra i màquines agrícoles*. Seguiren en la tartana camí de Candasnos. Pararen a la fonda i van parlar amb l'amo, el qual els digué que en el poble l'alcalde i el secretari feien allò que se'n diu la tupinada –el «*pucherazo* tot i que el vertader amo era un tal Fortín.

Van sortir l'endemà a peu i a mitja tarda arribaren a les Ventes del Rei, una antiga para-

da de diligències. En arribar a Fraga els esperava Viladrich, que portava impressions dolentes sobre la candidatura.

Quan van baixar al poble van mantenir una entrevista amb Medina, l'altre candidat, en una fusteria. Un militant, apotecari, intervingué a favor de Baroja. «Si aquí s'hi presenten dos candidats radicals, la derrota és segura». Medina digué que això era veritat però que el que s'havia de retirar era en Baroja.

Al sortir de la fusteria Viladrich preguntà a Baroja: «Vostè, què farà?». «Demà me'n vaig a Lleida per esperar el meu germà, Bagaría i Julio Antonio», respongué D. Pío. «Sí, és el millor», corroborà el pintor. Aloiz afegí, fent broma: «Mai millor que avui li podem dir a vostè: *Baroja, no serás*

nunca nada».

Al l'altre dia marxaren a Lleida en tartana i continuà la farsa amb Bagaría, Julio Antonio i Ricardo Baroja, el seu germà pintor.

PAÏSOS CATALANS: CLAUS PER ENFORTIR LA NOSTRA AUTOESTIMA

**Jornades de psicologia
i identitat nacional**
Sueca, la Ribera Baixa

- *Tema de la jornada:* Autoestima i dolor
- *Dia:* Dissabte 29 de juny de 2002
- *Hora:* A partir de les 10 del matí i de les 5 de la tarda
Ponents: Pau Viciano, historiador; Josep Maria Muñoz Pujol, escriptor; Quim Gibert, psicòleg; Marc Antoni Adell, psicòleg; Enric Larreula, escriptor.
- *Organització:* Casals Jaume I de Sueca, Carlet i Carcaixent
- *Més informació:* angeltres666@atzucac.com

TOMÀS RIVA MUÑOZ

QUAN ÉREM EMIGRANTS

Fotografies

Museu Juan Cabré. Calaceit
del 10 de maig al 2 de juny de 2002